



Välkommen till
Vildbasarnas
Vik

BARNENS EGEN NATURSTIG

Stigen lämpar sig för utflykter med barn i dagvård och upp till årskurs 6 (ca 5–10 år) i vuxet sällskap. Under vandringen behandlas naturskydd och livsmiljöer i området. Vandrarna gör observationer och diskuterar det de ser, leker, äter medhavd matsäck och lär sig lite grann.

Rutten börjar på gården vid Gardenia och är cirka tre kilometer lång. Det lönar sig att reservera några timmar för vandringen.

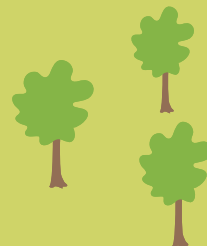


Innehåll

- | | | |
|----|---------------------------|----|
| 1 | PARKTRÄDSFAMILJEN | 5 |
| 2 | PÅ LERBÄDD | 7 |
| 3 | NATURLIGT | 9 |
| 4 | BOENDE & BON | 11 |
| 5 | DJURISKT BETEENDE | 13 |
| 6 | KRYSSARBINGO | 18 |
| 7 | KOMAMMANS BERÄTTELSE | 23 |
| 8 | I FÅGELTORNET | 25 |
| 9 | SKOGEN SOM ETT VÅNINGSHUS | 27 |
| 10 | SLUTKLÄM | 29 |



0
100
200
300
400
500
600
700M



Gammelstaden

VIILDBASARNAS Viik

Lärarens häfte

1

Lantbruks-
museet

Undervisnings-
och forsknings-
gård



Gardenia



2

Beteshage



10

3

Keinumäki



andskåta

Informationstavlor

4

WC

5

6

Keinumäki fågeltorn



9

TRÄDPARK

FåLintulavärm



7

Hakalaudden

8

Hakala fågeltorn

WC



TILL UTFLYKTENS LEDARE

Vildbasarnas Vik är avsett som hjälp för dig som går på naturutflykt i Vik med barn i dagvårds- och lågstadieåldern. Läs häftet före utflykten.

OM HÄFTET

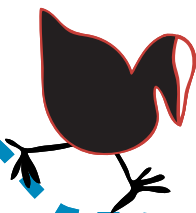
- ▶ På sidan intill finns information om området.
- ▶ Sidorna 3 och 4 beskriver stigen och vad det lönar sig att ta med på utflykten.
- ▶ Sidorna 5–29 innehåller texter och bilder som an knyter till de tio kontrollerna, samt djurkorten för kontroll 5 och bingofältet för kontroll 6.
- ▶ Häftets omslag kan användas som karta, och på bakslaget finns också en innehållsförteckning.
- ▶ Du kan kopiera djurkorten och de svartvita teckningarna, så kan ni färglägga dem i förväg. Kopiera också bingofältet om du har flera utflyktsdeltagare.

TEXTERNA

Brödtexten ger bakgrundsinformation till ledaren. Förmedla informationen till barnen efter eget omdöme och med egna ord.

Fakta, uppgifter och frågor avsedda direkt för barnen står i färgad text.

Tillsammans må de magiska besvärjelserna läsas, gärna i grupper de avslutande diktterna reciteras.



Utgivare

Helsingfors stads
byggnadskontor

Text

Virpi Ojanen, Elina Nummi
Maija Ylikotila (kontroll 8),
Övestättning Staffan Högnäs

Bilder

Virpi Ojanen
Maija Ylikotila (kontroll 8)

Layout

Virpi Ojanen

Experter

Nina Trontti, Markku Heinonen,
Tuuli Ylikotila

Tryckeri

Paintek Pihlajamäki Oy
Upplaga 500 st, Helsingfors
2008

DET FÄRGADE OMRÅDET i nedre kanten innehåller mera information om frågor som hänför sig till Vildbasarnas Vik.

- ▶ Här finns också uppgifter om utrustning, kontrollens placering och annat att beakta.

OM VIK OCH GAMMELSTADSVIKEN

Namnet Vik används ofta när man talar om Vik och Gammelstadsviken, av vilket en del är naturskyddsområde (316 ha). Här finns många slags livsmiljöer för växter, djur och andra organismer. Naturskyddsområdet är det viktigaste i Helsingfors och även internationellt sett ett betydande naturobjekt.

Redan under en kort utflykt finns det mycket intressant att se. Man har t.ex. observerat närmare 300 fågelarter i området. Gammelstadsviken var känd för sina fåglar redan på 1800-talet, då fågelmålaren Magnus von Wright och hans vänner gjorde utflykter här.

ÅTMARKER OCH BETESMARKER

Gammelstadsvikens stränder är hotade, liksom de övriga våtmarkerna. För flyttande sjöfåglar är de livsviktiga närings- och skyddsplatser. Största delen av Viks naturskyddsområde är grunt öppet vatten, eller vassrugg där våtmarksfåglar trivs. Dessutom finns här strandängar och strandskog.



Strandskata

Naturskyddsområdet omges av betesmarkerna och åkrarna i universitetets försöksgård. De fungerar som skyddszon för naturskyddsområdet och bidrar till att öka artrikedomen bland traktens djur och växter. Varje år vilar tusentals flyttfåglar på betesmarkerna. Ett stort antal fågelarter häckar intill åkrarna, t.ex. tofsvipa och strandskata.

SKÖTSEL OCH FORSKNING

Området iståndsätts på många sätt för att skydda växter och fåglar. Helsingfors stads byggnadskontor har hand om skötseln med stöd av miljöcentralen, fågelskådare och naturvårdare.

Skyddsområdet är en viktig observationsplats för forskare. I Vik har våtmarksfåglar studerats i över 150 år, vilket är längre än någon annanstans i Finland. Gammelstadsviken hör till EU:s Naturaområden och har inkluderats i Ramsarkonventionen som värdefull våtmark.

Här finns också Helsingfors universitets arboretum, dvs. trädpark. Trädparken har en egen naturstig med informationstavlor. Stigen Vildbasarnas Vik innehåller ingen information om arboretumet, men det finns inget som hindrar gruppen att studera invandrade träd under utflykten.

ETT NATURSKYDDSOMRÅDE är ett specialområde vars syfte är att permanent skydda, upprätthålla eller återställa ursprunglig natur som sådan, vissa särdrag i naturen, utvecklingsprocesser, arter, landskap eller kulturmiljöer. Skyddet är inriktat på framtiden. Användningen av naturskyddsområdet anpassas till dessa mål och får inte äventyra skyddet.

OM VIK OCH GAMMELSTADSVIKEN PÅ INTERNET

► <http://www.gardenia-helsinki.fi/viksnatur/index.htm> och www.gardenia-helsinki.fi

VILDBASARNAS VIK

SYFTET MED STIGEN

Barnen

- ▶ lär sig förstå samspelet mellan människa och natur.
- ▶ rör sig i naturen och njuter av det.
- ▶ lär sig varför det finns naturskyddsområden.
- ▶ övar sig att känna igen organismer.
- ▶ bekantar sig med och lever sig in i livet i kulturlandskap, skog och våtmarker.

OM INNEHÅLLET

Stigen har utformats för utflykter med barn i dagvård och upp till årskurs 6 (ca 5–10 år) i vuxet sällskap. Stigen presenterar naturskyddsområdet och demonstrerar tre olika livsmiljöer: åker/betesmark, skog och våtmark samt invånarna i dessa.

Stigen börjar på gården vid Gardenia, och där kan utflykten också avslutas. Sträckan blir då cirka tre kilometer. Det finns tio kontroller i terrängen, försedda med nummerade skyltar och på skyltarna finns en bild av en sothöna. Fågeln näbb anger åt vilket håll vandringen fortsätter.

FÖR KONTROLL 5 kan man låna en djurväska vid informationen i Gardenia (för daghemsgrupper, innehåller djurkort och 20 djurhuvudbonader). Där kan man också hyra kikare.

Förhandsbokning tel. 09-3478 400.

Reservera minst 3–4 timmar för utflykten.

En utflykt utan jäkt är en lyckad utflykt.

FÖRBEREDELSE

- Kontroll 5: kopierade (färglagda) djurkort eller sax för att lösgöra korten ur häftet.
- Kontroll 6: kopierade bingokort, minst 1/ grupp

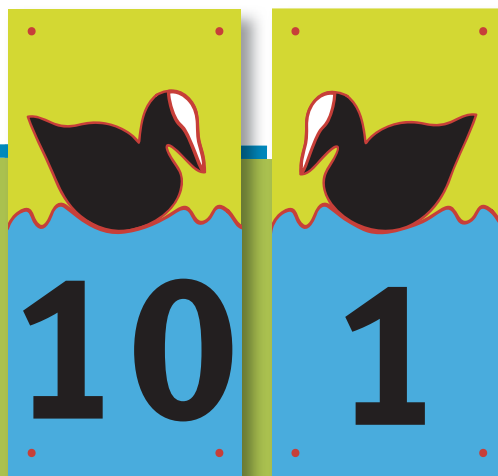
DEN VUXNA BÖR DESSUTOM HA MED

- pennor för Kryssarbingot
- Kikare och/eller digital kamera för att registrera observationerna.
- Fågelbok, växtbok eller annan guidebok för att underlätta identifieringen av arterna.
- Kontroll 8: papper för observationsanteckningar

VILDBASARNAS UTRUSTNING

- Gummistövlar eller stabila uteskor samt kläder efter vädret
- Matsäck med t.ex. lunch, mellanmål och något att dricka.

Packa miljövänligt, så att det uppstår så lite skräp som möjligt!



gå på vildbasarutflykt så länge marken är bar. För vinterutflykter finns det roliga materialet TALVEN TAIKAA ('VINTERNS MAGI' på finska) på adressen ww.hel.fi/ymk

→ klicka på 'ympäristökasvatus' ('miljöfostran')

→ klicka på 'ympäristökasvatusmateriaalit' ('material för miljöfostran')



GARDENIA-HELSINGFORS

www.gardenia-helsinki.fi

I Gardenias entréhall finns en liten utställning om Viks naturskyddsområde och där kan man köpa utflyktskartor över området. Gardenia är en tropisk trädgård med nytto- och odlingsväxter närmast från Sydostasien. Samlingen innehåller fruktträd, krydd-, fiber- och medicinalväxter samt träd för skogsbruk. Utomhus finns en japansk stenträdgård och bl.a. pioner, fruktträd och sommarblommor. Gardenias rosenträdgård omfattar 35 arter förädlade rosor, och deras blommor kan man beundra från slutet av juni till början av september.

Gardenias tropiska trädgård är öppen må–to klockan 10–18, lö, sö 10–17. Fredagar är trädgården stängd, då får växterna den skötsel de behöver.

LANTBRUKSMUSEET

www.helsinki.fi/viikki/svenska/lantbruksmuseet.html

Utflyktsdeltagarna stöter på Lantbruksmuseet när de ger sig av från Gardenia längs Hakalavägen, som går förbi Viks försöksgård. Museet presenterar traditionellt lantbruk och dess binärningar. Den charmigt gammalmodiga utställningen beskriver förhållandena på landsbygden före kriget, den kraftiga mekaniseringen av lantbruket och den tidiga maskinkulturen. Samlingarna innefattar också fröprover, föremål i en lantbrukssmeds verkstad och över etthundra gipsskulpturer av prisbelönda husdjur.

Gardenia-Helsingfors ordnar guideade turer i lantbruksmuseet för grupper.

1 PARKTRÄDSFAMILJEN

Med hjälp av olika kännetecken bekantar ni er med fyra parkträd. Förteckningen innehåller såväl allmänna som årstidsbundna tips. Välj de lämpliga och läs upp dem högt. Visa bilderna på sidan intill om tipsen inte räcker. Deltagarna undersöker träden utgående från tipsen, går fram till trädet och lär sig trädslagets namn.

TRÄDEN TALAR

"Har du märkt att också vi träd är olika? Vi i den här raden är parkträd. På gårdar, i parker och längs gatorna i städer planteras träd som tål törnar och luftföroreningar. I parker planteras dekorativa träd som piggar upp människorna. Först odlar man oss träd i plantskolor i många år. Sedan transporteras vi in till staden. Vi kan rena din andningsluft och skydda dig från för mycket solstek och damm. Dessutom ger vi ögonfröjd samt boplatser och föda åt djur."

"Nu viskar vi tips och kännetecken åt dig. Lyssna på dem och se på oss. När du tror att du vet vilket träd som talar, går du lugnt fram till det."

HÄSTKASTANJ

"Min stam är gråbrun och flagar när jag blir äldre. Mina stora blad breder ut sig som fingrarna i din hand, men i ändan på ett långt skaft."

Vår "Knopparna där de utslagna bladen bor är klibbiga som en slickad karamell."

Sommar "Under försommaren, i maj-juni blommar jag ståtligt. De ljusa, nästan vita blomklasarna med gulröda fläckar lyser upp landskapet som facklor. Då är jag populär bland alla surrande insekter!"

Höst "Mina mörkbruna, runda frön – kastanjer – har mognat inuti taggiga bollar. Man kan inte äta mina frön, de är giftiga."

KÄNNETECKEN

ALM

(skogsalm och vresalm)

"Min stam är mörkbrun. Jag har olika stora bladhalvor: på den ena sidan börjar bladets nedre kant längre ner än på den andra. Bladen är ovala och har ådror som liknar benen i en fisk. Bladen känns sträva som en tungas katt eller pappas kind innan han har rakat sig. (Vresalmens blad är mjukare.)"

Vår "Mina små tofslänkande blommor öppnar sig redan i april-maj. Se noga efter, de är inte lätta att upptäcka!"

Sommar "Mina frön är som stora havreflingor. Först är de gröna, men blir sedan ljusbruna."

LIND

(parklind och skogslind)

"Min stam är brun och när jag blir äldre är barken skrovlig. Mina blad är skirt ljusgröna när de slår ut. De är mjuka och hjärtformade. Min kusin skogslinden, eller 'bastträdet', har mindre blad."

Sommar "Hittar du mina ljusgröna blommor? De doftar sött och därför älskar även humlorna mig i juli. Mina blommor växer i klasar."

Höst "Min fröbukett har en vinge med vars hjälp den surrar till marken för att vänta på att få börja gro. Mina fröbollar känns som sammet. Min höstfärg är vanligen gul."

ASK

"Min stam är grågrön. Mina stora blad påminner om rönnblad: i mitten ett 'streck', dvs. bladstammen, och runt den små blad. Mina knoppar är becksvarta."

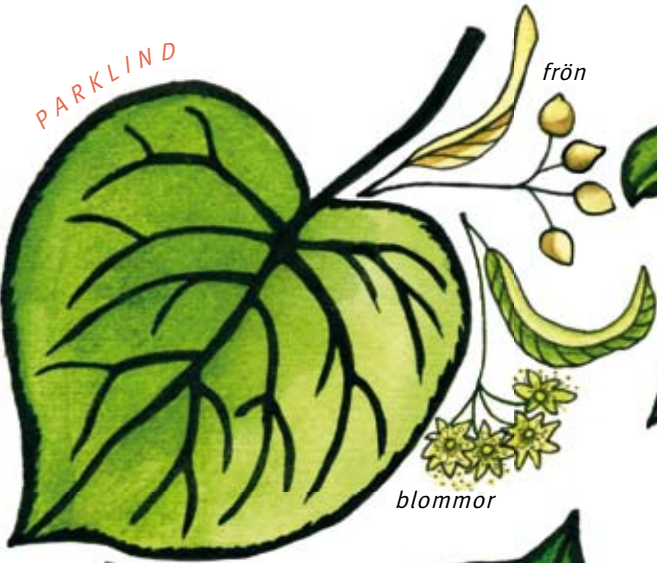
Vår "På våren slår mina blad ut senare än hos andra träd. Jag blommar först, först därefter börjar bladen växa."

Höst "Jag tappar mina blad före andra träd. Fröknippena (liknar platta druvklasar) hänger kvar på mina bara grenar."

- ▶ PLATS Trädrad på Gardenias gård intill gången som leder till Vik.
- ▶ TRÄDRAD I raden med tio träd växer utorom de presenterade också cembra tall, makedonisk tall, valnöt och asklönn.
- ▶ ANNAT I Gardenias entréhall finns en liten utställning om Vik samt toaletter.

LINDEN är det vanligaste parkträdet i Finland. Det kallas kärlekens träd. Varför det måntro? Det högsta lövträdet i Finland är en SKOGSALM i Ekenäs (39,3 m). ASKEN kallas världsträd i de isländska sagorna. HÄSTKASTANJEN härstammar från Grekland. NÅGOT ATT FUNDERA PÅ: Vad är det för skillnad mellan park och skog?

PARKLIND



blommor

frön

ASK



frön

blommor

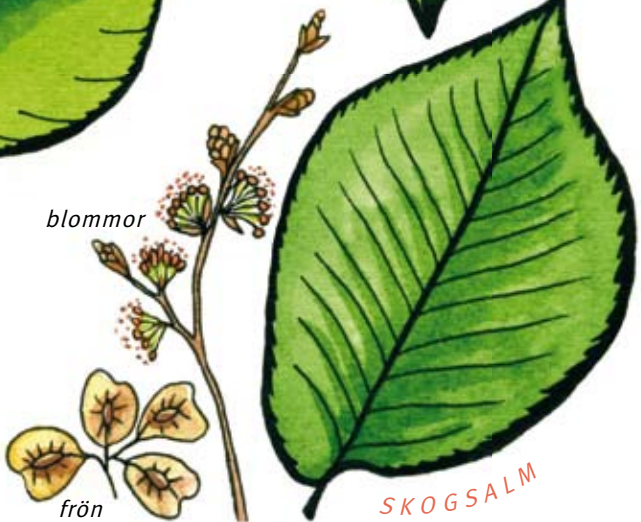


blommor

frö

HÄSTKASTANJ

blommor



frön

SKOGSALM

2 P å L E R B ä D D

I STADENS CENTRUM

Vi befinner oss nu i mittpunkten av Helsingfors och på före detta havsbotten. Skulle du ha anat att det går betande kor i centrum av vår huvudstad?! Om man ser på en karta av Helsingfors, ligger stadens geografiska mittpunkt ungefär här.

Här i Vik har man odlat jorden och haft boskap på bete sedan 1400-talet, dvs. i över 500 år. Nu är det Helsingfors universitet som odlar åkrarna, så man kan nuförtiden studera lantbruk och boskapsuppfödning här.

Hur skiljer sig betesmark och åkrar från varandra? Vad odlar man på åkrarna? Vilket slags mat får man av säd? Och av kon? Vad kallas kors barn, och fårs?

STRÄNDER BLIR ÅKRAR

För länge sedan var det så kallt här att Finland låg under ett tjockt lager is. Den tunga isen pressade marken nedåt.

Sedan blev klimatet varmare. Isen som smalt gav så mycket vatten, att vattenytan låg 60 meter över marken. Alla stränder i Helsingfors var täckta av vatten, bara de allra högsta backarna stack fram som öar. Vattnet förde med sig en mängd lerklumpar som sjönk till botten. De bildade ett tjockt lager lera på havsbotten.

Så småningom höjde sig marken, och stränderna kom fram ur vattnet. De blev bra odlingsplatser, för marken var rik på näring. De nya landområdena var jämna, så de var lätta att odla.

Många av Helsingfors stränder är ännu idag mjuk lermark. När man bygger nya hus på före detta stränder, måste man gräva ner pålar djupt i marken för att byggnaderna inte ska sjunka. (bilden)

► PLATS Beteshage på åkerfält

► UTRUSTNING Här har ni glädje av kikare; man ser ofta kor och fåglar här.

BETESMARK OCH ÅKER

Nu står vi på en lerbädd som är upp till 35 meter tjock. Under den finns den skrovliga berggrunden.

LERBÄDDSKEDJA

Om ni är ett dussin eller fler, kan ni göra en lerbäddskedja:

Sträck ut händerna rakt åt sidorna. (Avståndet från den ena handen till den andra är ungefär lika stort som du är lång.) Ta tag i händerna på dem som står på vardera sidan om dig. Ni bildar nu en kedja som är ungefär lika lång som lerbädden under er är tjock (20–35 m).

VID ÅKER OCH BETESMARK

Något att fundera på:

Hur har människan ändrat på landskapet? Vilken nytta har vilda djur eller vildväxande växter av odlings- eller betesmarker?

Odlingsväxterna ger även djur näring, inte bara människor. (Och det kan ibland göra jordbrukaren verkligen arg!) Under sina flyttfärder landar fåglarna på åkrar för att äta frön och broddar. Åkrarna lockar också smågnagare (möss, sorkar) och fältfåglar såsom starar, lärkor och tofsvipor, då de söker näring. Dessa är i sin tur näring för små rovdjur (rävar) eller rovfåglar (duv- och sparvhökar). Åkrar utgör en förträfflig skyddszon för naturskyddsområdena, eftersom också de lockar fåglar, och för att det är kor i stället för bilar och människor som rör sig på dem.

Till följande kontroll kan ni marschera i takt till sången "En liten tofsvipa hoppade på en åkerren, hoppade från sten till sten...".



Tofsvipor



lerskikt

pålverk för byggnad

berggrund

3 N A T U R L I G T

Nyss var vi på ett ställe där det fanns tydliga spår efter människan och hennes maskiner. Kan du nu höra maskinljud? Vad hör du?

Se dig omkring. Vad kan du se som människan inte på ett eller annat sätt har orsakat? Kan du komma på något här som är tillverkat av människan?

VARFÖR SKYDDAS NATUREN?

Området där ni strax ska vandra är delvis naturskyddsområde. På områden av detta slag vill människan förbättra djurs och andra organismers levnadsförhållanden. Därför bevaras naturskyddsområden så orörda som möjligt.

Det finns flera slags naturskyddsområden i Helsingfors. Vik är särskilt en viloplats för fåglar och hemvist för organismer som fåglarna använder som föda.

I naturskyddsområden försöker man permanent skydda eller återställa den ursprungliga naturen. Det är tillåtet att röra sig i naturskyddsområdena, men man får bara göra sådant som inte äventyrar naturskyddet.

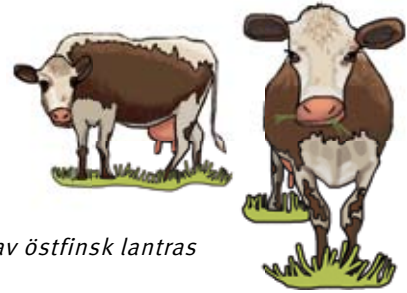
Hur kan människan hjälpa växterna, till exempel växande träd eller odlingsväxter?

Eller djur, så som fåglarna i Vik?

NATURVÅRD I VIK

- Vassen i naturskyddsområdet slås.
- Kor betar på strandängarna.
- Man har satt upp holkar för fladdermöss och skogsduvor.
- Murkna träd får ligga kvar. Nedbrytare trivs i trädstubbar och murknande träd, och är godbitar för insektätare.

NATURSKYDDSSOMRÅDE



Kor av östfinsk lantras

ÖVERENSKOMMELSE

I naturskyddsområdet är vi människor, både stora och små, gäster i organismernas rike. Vi rör oss så att vi stör så lite som möjligt, och låter de fast bosatta invånarna leva i fred. Den som rör sig här, liksom överallt i naturen, kommer ihåg några saker:

Jag går bara på stigar och spångar.
Jag skräpar aldrig ner.
Jag bryter inte av växter, inte heller plockar jag med mig någonting.
Jag ser och lyssnar på djuren, men låter dem leva helt i fred.

För att fira att vi kommit till naturskyddsområdet klappar vi i takt och läser upp en magisk startformel:

Åker, äng, skog,
ho-hoo, vass och
vattenbryn!
Vem flyger där i skyn?

► PLATS

I korsningen mellan gångvägarna, i skogsbrynet efter åkerfältet, svänger ni till höger och fortsätter till följande korsning, där hittar ni kontroll 3.

Ni kan se FLADDERMUSHOLKAR bl.a. strax före kontroll 10, när ni på nytt närmar er åkerfältet.



4 BO ENDE & BON

STUDERA TAVLORNA

Av informationstavlor i Keinumäki har särskilt 1, 5 och 6 planerats med tanke på barnbesökare. Tavla 1 presenterar kartan, 5 och 6 visar djurens boplatser och bokonstruktioner.

Studera bilderna på tavlorna och fundera ut svar på frågorna. För de minsta stigfinnarna berättar ledaren vad som står på tavlorna. Barnen kan också komma med önskemål om vad som ska läsas.

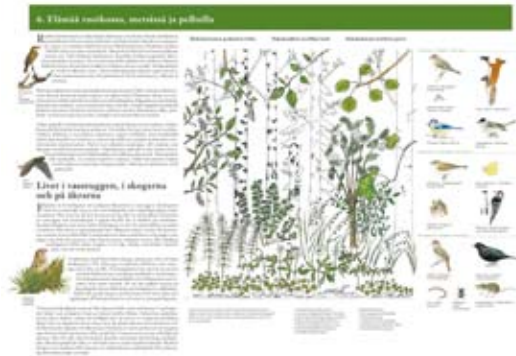
FÅGELPARADIS PÅ KARTAN

TAVLA 1

Var på kartan befinner ni er nu?
Från vilket håll kom ni till Vildbasarnas Vik?
Hur går ni vidare?
Känner du igen något eller några djur på bilderna? Finns det sådana som du inte har sett i naturen? Vilka slags livsmiljöer för djur kan du se på kartan?
Var går gränserna för naturskyddsområdet?

DJURENS STADSDEL

TAVLA 6



Hur bor du: högt eller lågt? Vid en gata, park eller skog?

När du ser på tavlan:

Vilka djur som bor lågt i fåltskiktet känner du till? Och vilka växter?

Ni kan studera tavla 1 rätt grundligt.

Vad står de olika färgerna för?

Vilka karttecken hittar du? Hur skiljer de sig från de tecknade bilderna på kartan?

I vilken skala är kartan? (1:6000, dvs. 1 cm på kartan är 60 m i terrängen)

Känner du till något eller några av ställena på kartan?

LITEN LYA OCH BRÄCKLIGT BO

TAVLA 5



Vet du av vilka material väggar, tak och golv är i ditt hem? Och vem som har byggt huset?

De flesta djur bygger sina hem själva. Fundera på hur de väljer boplatser.

Vilka djur känner du igen på bilderna?

Har du sett något djurs "bostad"? Om du har det, hur såg det ut?

Bilden på sidan intill hör till inlevelseleken vid följande kontroll:

Vilket av djuren bygger ett bo som flyter i vassen? Vilket bor i en jordhåla? Och vilket i fuktiga hålor nära vattnet? Vilket djur trivs i grottor, på vindar och i holkar som hängts upp i träd?

► PLATS informationstavlor i Keinumäki intill en rolig fågeltotem.

► ANNAT Toalett finns i närheten.

EN LIVSMILJÖ (habitat) är ett ställe där en viss organism kan leva och föröka sig, ett ställe där miljöförhållandena lämpar sig för organismen (bl.a. skydds- eller jaktställen) och där det finns de nödvändiga resurserna (näring, material för att bygga bo).





Instruera lekdeltagarna:

DU FÖRVANDLAS TILL ETT DJUR

"Om en stund får du flytta in här – som ett djur! Ta ett kort ur packen. Visa det inte för någon. Tänk efter hur djuret på kortet rör sig och hur det låter. Om du inte vet, kan du fråga mig. Sedan förvandlas du till djuret på kortet. Du rör dig och låter som djuret."

SÖK DIN DJURFAMILJ

FLADDERMÖSS, RÄVAR, SOTHÖNOR, GRODOR

"Man började bygga ett affärscentrum där du bodde tidigare, och alla djurbon förstördes. Du begav dig skyndsamt iväg för att söka efter ett nytt hem. I villervallan vid avfärden kom du ifrån dina familjemedlemmar. Sök nu efter din familj, dvs. de som rör sig på samma sätt som du. När ni träffas, kontrollerar ni med korten att ni verkligen hör till samma familj."

Om du har med dig djurväskan, delar du ut djursymboler till deltagarna.

ETT NYTT HEM

"Studera familjens djurkort tillsammans. Kan ni flytta hit? Undersök om det finns någon lämplig boplatz för er familj här i området. Och hittar ni föda här? Vem kan vara er fiende? Fundera också på hur ni ska söka skydd, så att inte era fiender får tag på er. Sök reda på ett nytt hem och mat för er familj. Kom ihåg att vara försiktiga och hålla er inom synhåll för de andra!"

FAMILJERNA BERÄTTAR

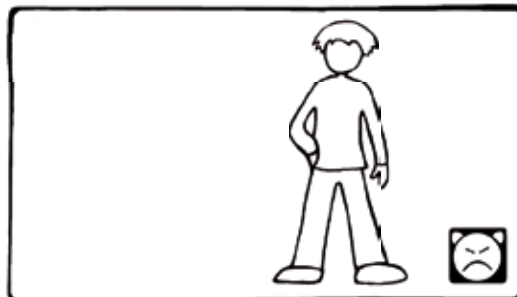
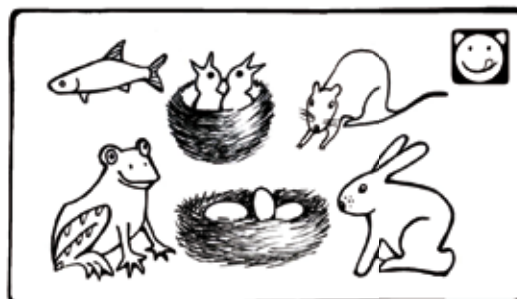
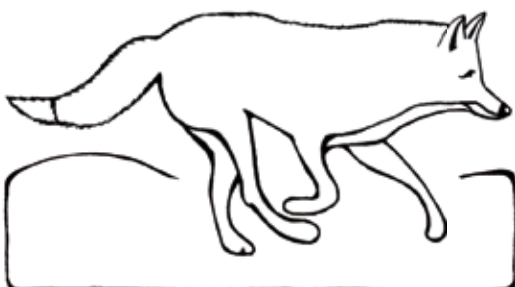
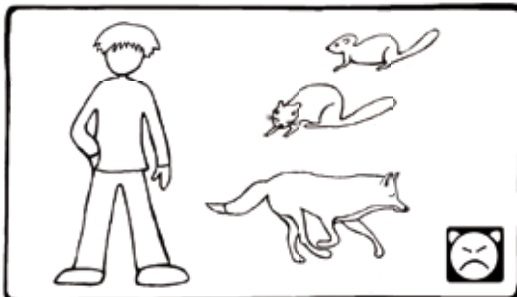
"Alla samlas. Varje familj berättar vem de är och vilka resultat de har fått i sin undersökning: kommer familjen att flytta hit? Vi diskuterar ännu hur det påverkar livet för de andra djurfamiljerna om de nya familjerna flyttar hit. Råven tycker ju till exempel om fågelägg."

Om ni använder djursymboler ända till slutet av utflykten, kan du samla in dem först efter slutklämman.

- ▶ PLATS Keinumäki, området mellan informationstavlor och fågeltornet
- ▶ BEHÖVS Kopierade djurkort (eller, för grupper; Djurväskan från Gardenia)

MATPAUS

Det finns en fin plats med bord och bänkar vid foten av Keinumäki fågeltorn. Ät matsäcken i lugn och ro. De som har ätit färdigt kan titta sig omkring, men det är bäst att inte klättra upp i tornet, för det är inte tryggt för barn. Hakala fågeltorn lämpar sig bättre för barn att klättra i. Det är nyare och t.o.m. större!



SOTHÖNA

JAG BOR i igenvuxna sjöar och havsvikar. Jag bygger ett bo som flyter i vattnet. Jag häckar i par, inte i flock. Jag trivs i skydd, i närheten av andra fåglar.

JAG RÖR MIG: I vattnet simmar jag smidigt, men knycker med huvudet. Jag går på mina stora tår med vaggande gång.

När jag flyger i väg springer jag en lång bit innan jag lyfter.

JAG ÄTER delar av vattenväxter och ryggradslösa vattendjur, mer sällan grodor, fågelungar och små däggdjur.

FARLIG för mig är människan, mink, räv och bisam.

MITT LÄTE: Det vanligaste ljudet är ett skarpt, metalliskt ”tick” och ett kurrande ”kru”. Mina ungar gnäller som en rostig dörr.

RÄV

JAG BOR oftast i gångar som grävts av grävlingar, eller i andra gångar som jag hittat. Boet (grytet) används av flera rävgenerationer efter varandra.

JAG ÄTER fisk, fåglar och fågelägg, grodor och däggdjur så stora som harar.

FARLIG för mig är människan.

MITT LÄTE: Jag skäller gällt och utdraget.

JAG RÖR MIG: Jag springer långa sträckor, som en hund. Mina tassar går efter varandra, som om jag skulle springa längs ett rakt streck.



GRODA

JAG BOR på fuktiga, skuggiga platser, på stränder och i hålor. På vintern ligger jag i dvala i botendyn i diken, sjöar eller havsvikar, eller i brunnar eller schakt, ibland på torrare platser.

FARLIG för mig är igelkott, mink, räv, bisam, människan och vassa föremål som inte hör hemma i naturen.

JAG ÄTER larver, insekter, sniglar, maskar, snäckor och spindeldjur. Så länge jag ännu är ett yngel i vattnet äter jag bakteriemassa och smådjur.

JAG RÖR MIG:
Jag hoppar med mina kraftiga bakben, eller går. Jag simmar grodsim, såklart.

MITT LÄTE:
Jag kväker närmast på våren.

FLADDERMUS

JAG BOR SÅ HÄR: Dagtid gömmer jag mig i någon håla, grotta, byggnad eller fladdermusholk. På hösten söker jag mig en övervintningsplats i en grotta, håla, stenhög, trähålighet eller byggnad. Jag vilar med huvudet neråt.

JAG ÄTER nattetid flygande insekter.

FARLIG för mig är människan, katt och uggla.

MITT LÄTE: Mina ljud är så höga att människoörat inte kan höra dem.

JAG RÖR MIG:
Jag flyger i dunkel och mörker, och orienterar mig med mitt ekolod.



VIKS DJUNDEL

Färden fortsätter djupare in bland strandsnåren och vassruggen i Viks "djungel". Strax i början passerar ni träd som hör till arboretet och som ni stötte på redan före fågeltornet. Viks våtmarker består av vassrugg, strandängar och klibbalskärr. Vattnet strömmar i bäckar, öppna åkerdiken och grunda vikar, och stiger på våren upp på översvämningsängar och låga stränder.

ANVISNINGAR

Dela ut bingofält och pennor till deltagarna. Om ni rör er i grupper, räcker det med en bingodjurfamilj. Spelarna kan skriva sitt namn på linjen. Gå igenom innehållet i rutfältet, så att alla förstår uppgiften. Kryssa först för sådant som ni redan har sett:

- ▶ **PLATS** Gå från Keinumäki fågeltorn längs spången och stigen till Hakala fågelplattform.
- ▶ **BEHÖVS** Bingofält och en penna/grupp eller deltagare, för varje familj eller varje deltagare en kopia av bingofältet på följande uppslag.

"Vad har du sett tillsvidare under utflykten? Alla lade kanske inte märke till samma saker. Kryssa för sådant som ni såg under början av vandringen.

Färden fortsätter längs stigen och spången. Spången skyddar vandrarens fötter från att bli våta och naturen från att bli nertrampad. Av den anledningen ska man inte stiga på sidan av spången. Strandstigen är rätt smal och därför går vi i gåsmarsch ända till fågelplattformen. Var uppmärksam: se, lyssna, sniffa, känn efter. Under vandringen upptäcker du kanske mera som du kan kryssa för i bingon."

FLERA UPPGIFTER FÖR STRANDSTIGEN

UNDERSÖK

Hurdana blad har klibbalen? Hur känner man igen dem? Hittar du klibbalens "kottar"?

SÖK efter hackspettshål i strandträden.

KÄNN EFTER

Hälsa på en invandrare, pichtagranen. Den är kusin med vår gran, så var inte blyg, utan hälsa på den genom att "skaka tass". Hur känns barren?

LYSSNA på strandstigen om själva vassruggen för något slags ljud.

EN VÅTMARK utgör gränssnitt mellan land och vatten; grunt vatten eller låglänt strand. Den är hela tiden eller en del av året täckt av vatten. Bl.a. översvämningsängar och uppgrundade sjöar och havsvikar räknas som våtmarker. Ordet "våtmark" används ofta om andra "våta marker", så som kärr. Våtmarkerna kallas "landskapets njurar": de rengör vattnet, jämnar ut översvämningsområden, skyddar strandzonen och är fyllnadsområden för grundvattenreservoarer.

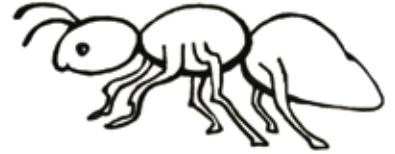
I våtmarkerna förekommer växter som klarar sig i syrelösa eller syrefattiga förhållanden. I översvämningsområden som ligger i anslutning till våtmarker kan det växa träd och buskar.

BINGOKRYSSARNA

vass



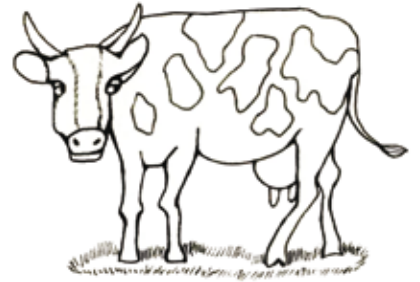
myra



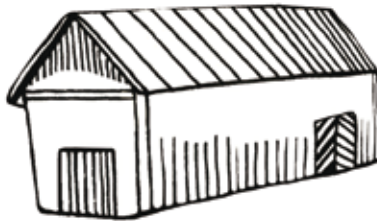
ticka



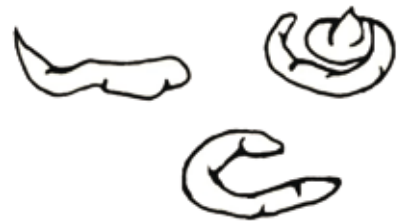
ko



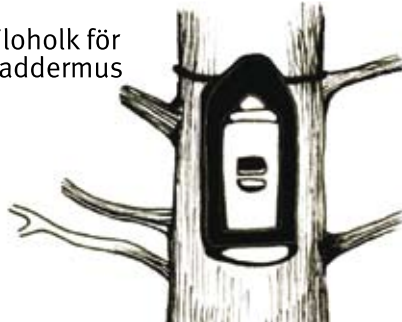
lada



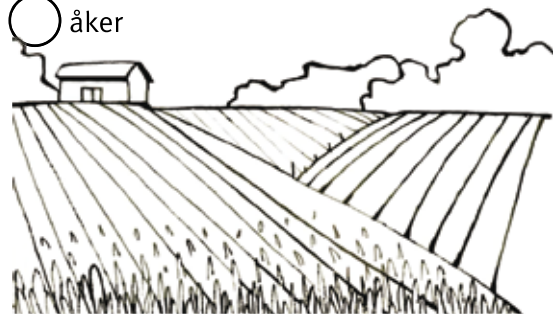
fågelbajs



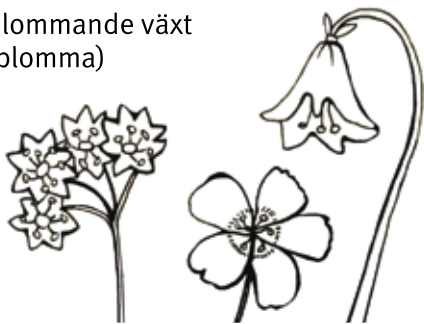
viloholk för fladdermus



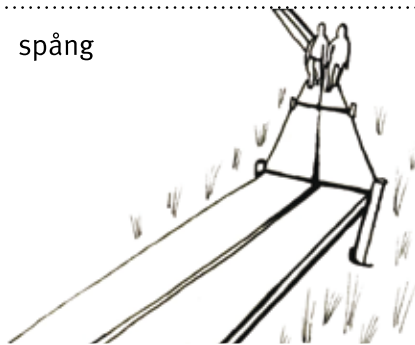
åker



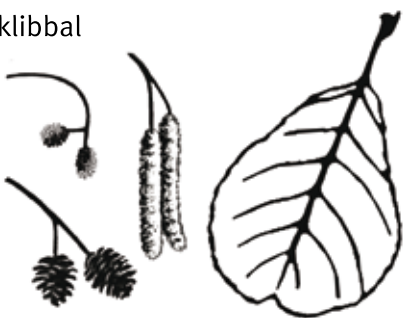
blommande växt
(blomma)



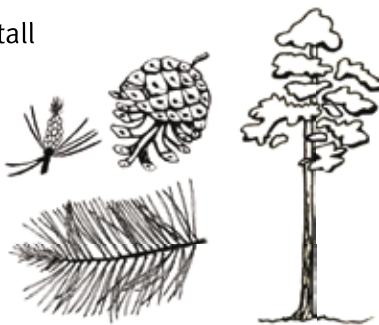
spång



klibbal

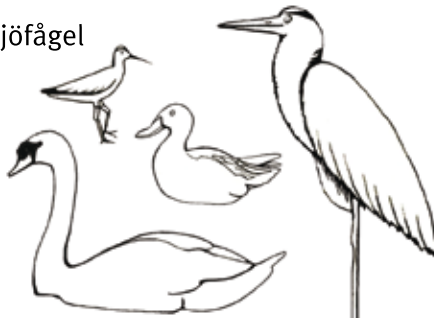


tall



Din bästa observation, teckna eller skriv.

sjöfågel



kotte som ekorren ätit av



SUPERbonus:
naturbevakare



6 KRYSSARBINGO

MER INFORMATION

I KLIBBALS KÄRRET

På våren är det extra vackert i det fuktiga kärret, när kabbelekan, vitsippan och svärds liljan blommar.

Klibbalen är en krävande växt. Den behöver jämn fuktighet, mycket ljus och lämpliga näringsämnen. I täta kärr växer sig klibbalen lång, rak och smal. Klibbalen blir upp till 120 år gammal. I tät vegetation dör den tidigare och erbjuder en utmärkt livsmiljö för dem som gillar murkna träd.

I fuktiga strandskogar finns det gott om murkna träd och stubbar med håligheter för insekter och deras larver. Därför finns det rikligt med häckande fåglar i alkärr. Också tickor (70 olika arter har hittats) och röttsvampar (nästan 100 arter) trivs i alkärr.

MINDRE HACKSPETTENS HEMTRAKTER

Även den mindre hackspetten trivs utmärkt i klibbalskärr, eftersom den hittar föda här. Cirka 10 par av den mindre hackspetten häckar i Vik. Hur många hackspettar häckar här ungefär?

Den mindre hackspetten är den minsta hackspetten i Finland (24 g), lika liten som en talgoxe. Den äldsta ringmärkta mindre hackspetten var över 6 år gammal.

Den mindre hackspettens parningsrop är ett snabbt, gällt "ki-ki-ki...", och lockropet ett kort "kick". På våren trummar de ivrigt mot trädstammar: "Det här är mitt område!" De hackar och gräver sina bohålor i en mjuk murken trädstam, på cirka 2 meters höjd.

KLIBBALENS blad är ovala med trubbig och urnupen spets. Dess knoppar är klibbiga på våren. Den blommar redan i april innan bladen slår ut och sprider pollen som många är allergiska mot. Honhängena bildar under sensommaren små kottar med frö som sprids då kottarna flyter iväg i vattnet. Klibbalens blad ändrar inte färg till hösten, utan faller gröna.

Hanen sköter ungarna mer samvetsgrant än honan. På vintern lever den mindre hackspetten mer tillbakadraget och söker föda även i vassruggen.

VASSEN VID STRANDEN*

I naturskyddsområdet är det förbjudet att röra sig i vassen, och också annanstans är vassrugg besvärlig terräng. När en mårhund eller räv rör sig här, så prasslar det så in i vassen.

Vass är vårt största gräs. I Finland kan den bli upp till 4 meter hög och trivs i igenvuxet vatten. Dess först brunviolettera, sedan bruna blommor kallas vippor. De tofsförsedda fröna mognar och sprids på vintern. Vassen erövrar ny mark med hjälp av sina rötter, så fröna är egentligen onödiga. Bisamrättor äter gärna av vassens rötter.

På en kvadratmeters yta kan det växa upp till 300 vasstrån, så vassruggen ger ett bra skydd för fåglar. I vassen häckar skygga fåglar som man kanske aldrig får se, men nog kan höra på kvällar och nätter. Rørsångaren binder skickligt sitt bo mellan vasstråna. På sensommaren, när det finns rikligt med insekter i starrängen, samlas också många andra fåglar, t.ex. sävsångaren, i vassen för att tanka näring inför den långa flyttresan.

En stor del av året täcker vassen stranden som en ljusgul matta. I månadsskiftet maj-juni är landskapet tvåfärgat: under det gamla gula växer det fram nya gröna vasstrån. De kan växa med upp till 10 cm om dagen! Vilken färg har vassen just nu? Är den en- eller tvåfärgad?

* dvs. vassrugg, vassäng, vassnår eller starräng, **MEN INTE SÄV.**

På torra land växer VASS tillsammans med många andra växter, men i våtmarker, t.o.m. i meterhögt vatten tar den över området så att den har det så gott som helt för sig själv. Vassen lider inte lika mycket av föroreningar som andra växter. Numera anses den kraftiga spridningen i området utgöra ett problem och man vill därför begränsa den bl.a. genom att slå den och hålla boskap på bete här.



Nedanstående berättelse om komamman är skriven av 9-åriga **Maija Ylikotila**, som har besökt korna i Vik. Det är också hon som har tecknat bilden.

”Hej! Jag är en komamma. Mitt namn är Siidu. Jag har fött en kalv. Den heter Kalle. Kalle är redan 1,5 år gammal. Och jag kalvade helt på egen hand. Kalle föddes på sommaren vid foten av en stor björk på en strandäng i Vik. Jag lät honom dricka varm mjölk ur mina bröst, dvs. spenar. Kalle lärde sig snabbt att följa efter mig på ängen tillsammans med de andra.

Vi bor i Loppi, men kommer varje sommarlov till Vik, för här har vi en egen hage, och här äter vi och känner oss hemma. I Vik träffar jag varje sommar mina tre fågelvänner. De heter Robert Rödbenssnäppa, Regina Rördrom och Gunilla Grönbena.

Vi klarar oss riktigt bra på bara ängshö, och vi kan gå på bete i skogen eller på strandängen. Där får vi röra oss fritt och kan se oss omkring i vår del av världen. Men på vintern åker vi till vår husbonde Jouko i Loppi. Varje höst samlas Kalle, jag och de andra korna ihop och körs med lastbil till vår hemgård. Hos Jouko träffar vi hönor, gäss, kaniner, hundar, katter och får.

Vi kor av östfinsk lantras är småväxta brunvita boskapsdjur, vi är alltså mindre än vanliga kor. Och vi brukar dessutom anses vara kvickfotade, sällskapliga, lekfulla och karaktärsstarka. Om

Från fågelplattformen har man bra utsikt över vassen och ser bl.a. kostigen som korna använder när de går till sitt sommarjobb. Korna går på strandbete för att sköta landskapet. Med en lämplig mängd betande boskap hålls stränderna öppna och växtligheten på strandängarna blir mångsidigare. Lergölarna som korna trampar upp används som matställen av vadare och sparvfåglar.

du har hört det finska namnet på vår ras, ”kyyttö”, så kanske du undrar varifrån ordet kommer. Namnet kommer av den breda ormlika randen som vi har på ryggen. På finska betyder ju ”kyy” huggorm. Det är orsaken till att vi på finska kallas ”kyyttö”. Av det svenska namnet, östfinsk lantras, kan man förstå att vi kommer från östra Finland.

Jag kan också tala om för er varför det finns så få kvar av oss. Tidigare, ser du, fanns det betydligt fler av oss, vi var populära. Det var en härlig tid! Men sedan kom det stora kor från andra länder och blev populärare eftersom människorna fick mera kött och mjölk av dem. Det finns bara 400 individer kvar av oss i hela världen, så vi är ganska sällsynta.”

Maija Ylikotila

- ▶ PLATS Hakala fågelplattform
- ▶ BEHÖVS Här har ni glädje av en kikare.
- ▶ ANNAT Njut av landskapet från plattformen. Det är inte tillåtet att gå ut i terrängen. Informationstavlorna vid plattformen presenterar de betande djuren: kor av östfinsk lantras och får av finsk lantras.

DEN ÖSTFINSKA lantrasen hör till Finlands allt mer sällsynta koraser, de så kallade finska lantraserna. Lantraserna delas in i tre raser: den östfinska (under 400 individer kvar), den västfinska (ca 4 000 individer) och den nordfinska (under 400). Den östfinska lantrasen är med andra ord mycket utrotningshotad, liksom den nordfinska.



MAIVAY

PIPPIFRID

Fågelskådarna vill att besökare rör sig tyst i trapporna och tornet. Stampande och hoppande får golvet i tornet att vibrera och det stör den som försöker se med teleskop. Må det därför råda "pippifrid" i tornet! Om det finns fågelskådare i tornet kan du fråga dem vad det finns att se. Ibland kan det hända att någon av dem låter dig titta genom sitt teleskop.

FÅGELSKÅDNING SOM HOBBY

Vik kallas ibland fågelskådares grundskola. Ett så fint fågelområde i närheten av bosättning inspirerar många att studera fåglar mer noggrant.

För att komma igång behöver man kikare och fågelbok eller häfte för att anteckna observationerna, eller "obsarna" som de också kallas. Här träffar nybörjare ofta mer erfarna fågelskådare och kan få råd, och höra om intressanta observationer.

Längre hunna fågelskådare skaffar gärna teleskop. Det är ett dyrt men bra hjälpmedel när man vill känna igen fåglar på 1–2 km avstånd. Teleskopet "hämtar" fågeln närmare fågelskådares. I ett teleskop med 20 gångers förstoring ser en fågel, som befinner sig på 200 meters avstånd, ut att vara bara 10 meter från fågelskådares.

Förutom att fågelskådarna gör observationer är många av dem också aktiva på annat sätt. De fotograferar fåglar, sköter om vinterutfodring, sätter upp fågelholkar och deltar i skyddet av fåglarna. Fågelskådare har egna klubbar. Den lokala fågelklubben Timali har fått sitt namn efter skäggesmen (på finska "viiksitimali") som lever här.

Fågelskådarna har hjälpt fågelforskare, dvs. ornitologer, genom att samla in rikligt med viktig information om områdets fågelbestånd. Informationen om fåglarna ger i sin tur information om naturens tillstånd överlag.

KRYSSANDE

är något som många fågelskådare sysslar med. Kryssarna är beredda att åka långa sträckor i sin "jakt" på sällsynta fågelobservationer. När någon som känner igen fåglar har sett en sällsynt fågel, får andra kryssare meddelande om det på sina personsökare och åker själv till platsen för att se fågeln.

En del anser att entusiastiskt fågelkryssande är galenskap och onödigt slöseri med bensin. Man har därför hittat på kryssande som inte sliter på naturen; man kan t.ex. kryssa fåglar i drömmar, från balkongen eller i filmer.

Kryssarna har gett fåglarna roliga smeknamn: rödbenan kallas på finska punkku ("röding" eller "rödvin") och citronärlan sittis. Knölsvanen kallas styrox. Duvhöken kallas agent, tofsvipan vante och hägern ardea (efter dess latinska namn).

KIKA OCH OBSERVERA

Visa barnen hur man använder kikaren. Fågelskådare använder papper och penna till att skissa en enkel bild av fågeln och dess kännetecken. Det är till hjälp när man ska känna igen och komma ihåg fågelarterna. Lönar sig att prova!

- ▶ PLATS Hakala fågeltorn
- ▶ BEHÖVS Kikare/teleskop, papper och penna för att anteckna observationer
- ▶ ANNAT Toalett finns i närheten

OMRÅDET I VIK OCH GAMMELSTADSVIK är ett av Finlands 96 internationellt sett viktiga fågelområden. Här har man observerat nästan 300 fågelarter och cirka 110 häckande arter. Utröttningshotade fåglar som observerats i området är bl.a. lärfalk, mindre hackspett och kornknarr.

INTILL GARDENIA4 finns en liten trevlig butik för fågelskådare. Där säljs bl.a. fåglar som låter som riktiga fåglar när man klämmer på dem.



ARDEA

KYHMÄRI

SITTIS

I SKOGEN

Vad kallas det vi befinner oss i nu? Hur skiljer sig det från vassruggen? Hur vet vi att vi är i skogen? Hur skiljer sig skogen från en park, gårdsplan eller trädgård?

Föreställ er att växterna och svamparna bildar våningar i ett skogshus. I bottenvåningen – eller bottenskiktet som det kallas i växtsammanshang – finns låga växter och svampar (under 20 cm). Följande våning, fältskiktet, består av örter, gräs, och ris (20–50 cm). Buskskiktet sträcker sig från en halv meter till två meters höjd (0,5–2 m). Under sin livstid växer träden från bottenskiktet uppåt till sitt eget rike, trädskiktet (2 m–).

Bilden intill visar en schematisk bild av de olika skikteterna och djuren som lever i dem. Skogens våningshus består av växter. Djur av varierande storlek bor och rör sig i huset. Huset på bilden har getts två trappor:

- ▶ K-trappan för kryp, dvs. smådjur,
- ▶ D-trappan för lite större djur.

SE OCH LYSSNA

Stanna upp och slut ögonen. Hur många olika ljud kan du höra? Lyft ett finger för varje ljud. Öppna ögonen – hur många uppsträckta fingrar har du och dina kompisar? Kan du se tecken på att det bor djur här? Kanske ser du till och med ett djur. Sök med ögonen efter tecken på skogens invånare: spår, boplatser, spillning, spår av måltider.

ÖVERVÅNINGEN = TRÄDSKIKTET

Vilka slags växter växer ända upp till översta våningen i skogshuset? (Träd: gran, tall, björk, rönn, asp.) Vilka djur trivs här och varför? Hur rör de sig?

- ▶ K-trappan: steklar, skalbaggar
- ▶ D-trappan: kråka, mesar, trastar, hackspettar, fladdermöss, ekorre

MELLANVÅNINGEN = BUSKSKIKTET

Växter i mellanvåningen är brakved, hasselbuske, måbär, druvfläder, pilar och små träd. Vilka djur rör sig här?

- ▶ K-trappan: dagfjärilar, nattflyn, svärmare, mätare, bin
- ▶ D-trappan: lövsångare, sångare

NEDERVÅNINGEN = FÄLTSKIKTET

Nedervåningen i skogshuset består av låga gräs, örter och ris. Vilka djur rör sig här?

- ▶ K-trappan: sniglar, snäckor, myror
- ▶ D-trappan: fasan, olika sångare, lövsångare, sorkar, möss, räv, hermelin, småvessla, skogshare, fälthare, mårhund, grävling, igelkott, groda, ödla, huggorm, kopparödla

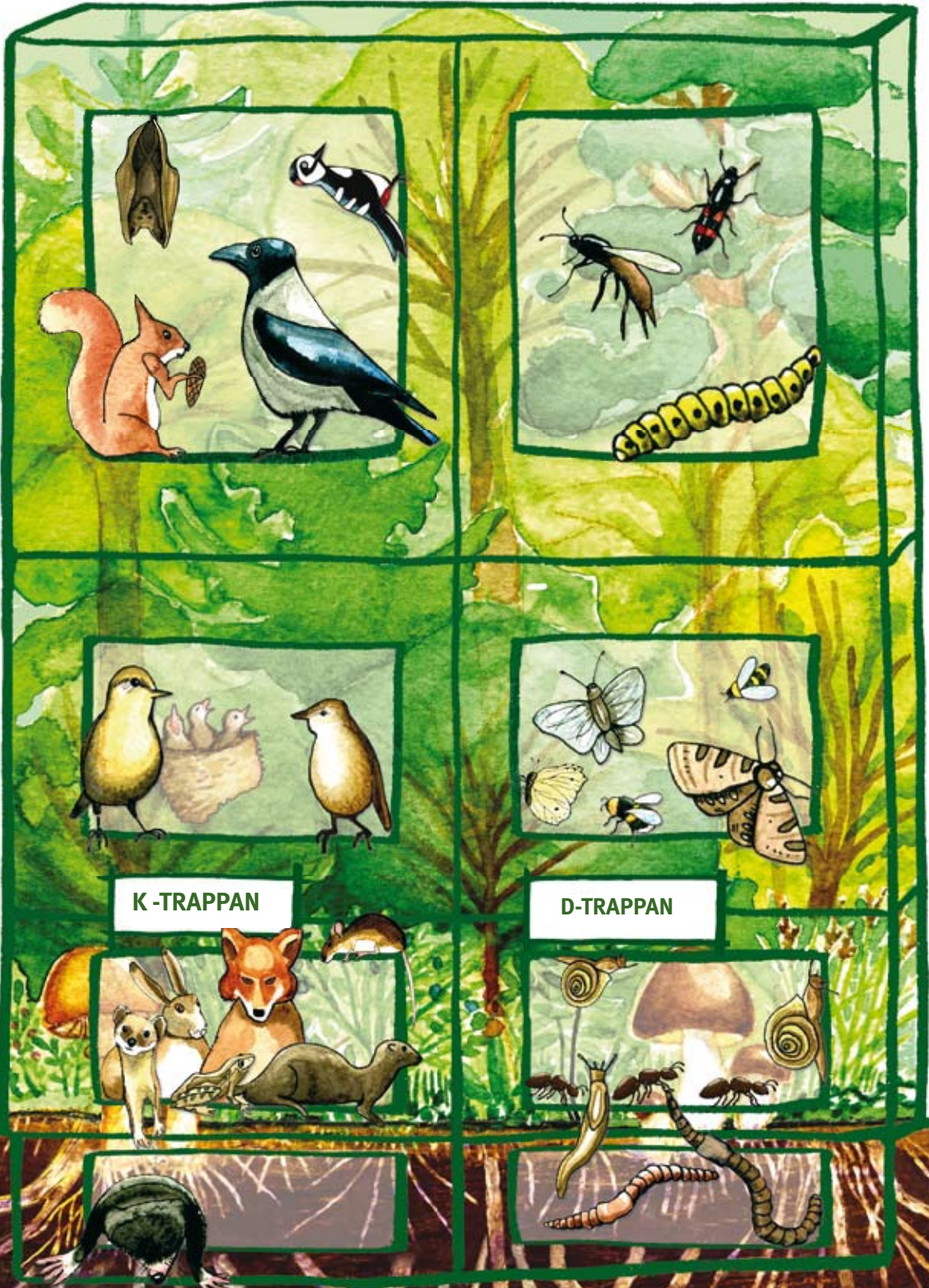
KÄLLAREN = BOTTENSKIKTET

I skogshusets källare finns rötter, svampmycel och humus, dvs. förmultnande delar av döda växter. Vad för slags djur trivs här? Vad äter de?

- ▶ K-trappan: markdjur, sniglar, maskar
- ▶ D-trappan: mullvad

- ▶ PLATS Hakala skog, där det finns en skylt: "Detta är skog i naturtillstånd."

NATURFORSKARE talar om skogens växtskikt: botten-, fält-, busk- och trädskikt. Barnen behöver inte lära sig dem utantill, utan ni gör tillsammans observationer om skogens struktur och funderar på vad för slags föda och skydd skogen erbjuder sina invånare.



K-TRAPPAN

D-TRAPPAN

Varför trivs också människor i naturskyddsområden?

Vid den sista kontrollen får vandrarna reda på bingoresultaten, njuter av Vildbasardikter och kanske också av ett mellanmål eller något att dricka.

BINGOAVSLUTNING

Anteckna ännu de observationer som ni gjort efter fågelplattformen. Sen är det dags att räkna poäng och meddela resultaten:

0–2 POÄNG

Du/ni verkar ha gått med ögonen stängda. Kan du kanske sova gående? Nå, också det kan vara bra att kunna! Du skulle klara dig bra på nattutflykt.

3–7 POÄNG

Du hade åtminstone ena ögat öppet. Tur att du i alla fall inte gick vilse, utan kunde hålla dig på spången.

8–12 POÄNG

Grattis! Du har gått med ögonen och sinnen öppna. Bra observerat!

13–16 POÄNG

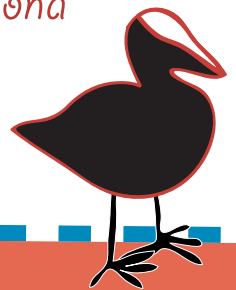
Viks nya mästare! Obesegrad Vildbasare!

GÅTA

Mitt sommarjobb är ett riktigt kneg, men jag får gå som jag vill, bara jag i Vik håller till. Med mina klövar trampar jag upp gölar, som blir fina matbehållare för både vadare och sångare. Vem är jag?

Med en avslutande trollformel stiger ni ur Viks trollkrets och klappar i händerna eller stampar med fötterna. Eller letar upp ett favoritträd som ni ger en slutkram!

*Från stigen ett steg ut
Nu är naturutflykten slut.
Bakom oss en fin färd,
med en svart sothöna
som värd!*



► PLATS Korsningen i skogsbrynet. Sätt er en stund om utrustningen och vädret tillåter det.

► BEHÖVS Bingofält, pennor

ANPASSA den sista kontrollen till orken hos deltagarna. Repetera gärna först senare, om det finns intresse och tid. I det här skedet är de små vandrarna säkert trötta.

VIKS KUNGLIGHETER

Vadare och sångare,
vass, säv och annat krubb,
snappare och all sköns fångare,
fullmåne över stock och stubb,
skogens dunkel och trädens bark,
är prinsar och prinsessor,
härskare i denna
spännande fågelvåtmark!



VASS

Jag har en frövippa burrig,
ingen sippa, mer murrig.
På våren i vattnet jag vaknar,
växer, växer så det knakar.
På sommaren samlar jag hundratals
djur, i mina gömslen är de skyddade i ur och skur.
Till hösten min gula färg igen
återvänder, då söderut jag många fåglar
sänder.
På vintern är jag mest prassel och rassel.

Med ett klopp föll en kotte
i vandrarens knopp. En sån träskalle jag är,
tallen suckade.

Vassen prasslade och vattnet kluckade.
vattnet kluckade.

Klibbalen tårna i vattnet doppade.

Försök hitta mig, sa grodan innan den hoppade.

Svanen simmade i dimman och försökte smita undan knippan.

Myran rusade längs spången och släpade på sin last.

Läderlappen vaknade och samlade sin flygande föda i en hast.

Fågeln släppte en annan last på väg mot en mast.

Åkern prunkade, hästen på vägen lunkade.

Kon speglade sig i pölen: har jag pannlugg?

Och slukade blomman med ett tugg.

En naturdyrkare kom ännu mot oss gående,

likheten med den berömda naturbevakaren var slående!

B I N G O !

FÅGELSKÅDAE KOMPISAR

Kompis dopping säger: "omelett", sväljer en fisk och mot teleskopet klurigt ler.

Kompis sumphöna svänger piskan "huitt, huitt" och i vassen trycker ner.

Kompis vattenrall glider allvarligt fram. På natten skrånar den märkligt, nästan som en gris.

Kompis sothönas utstående tår passar inte i skor på något vis.

Kompis mes sjunger dting, låter som strängars knäppande.

Kompis sångare rappar raskt och tassar fram nästan steppande.

Kompis stork står som en herre i sin rock,

Kompis alfågel ser man oftast flock för flock.

